

Криза сучасної освітньої системи: соціально-філософський аспект

Кулакова О.М., доцент кафедри філософії та соціології Національного
фармацевтичного університету

У статті розглядаються особливості розвитку сучасної системи освіти й науки в Україні, актуальні питання сучасного кризового стану освіти, який є одним з наслідків розриву між НТП та освітнім контентом. Зроблені висновки стосовно невисокої ефективності розробки освітнього процесу без урахування етнонаціональних особливостей. Обґрунтована необхідність системного підходу до вирішення нагальних проблем сучасної освіти.

Ключові слова: система освіти, криза освіти та науки, наукова і освітня системи, освітній процес, філософія освіти.

Актуальність теми. На сьогодні розвиток сучасної системи освіти й науки – це загальноукраїнське стратегічне завдання. Перспективи розвитку вітчизняної освіти та науки є найпріоритетнішою темою для обговорення в наукових та педагогічних колах. Про кризовий стан даних галузей свідчать численні конференції з цієї проблематики а також оцінки експертів ЮНЕСКО з питань «життєздатності народів» [3], за якими країни СНД, зокрема й Україна, мають від 1,7 до 1,9 балів за 5 бальною шкалою. Відмітка нижче за 1,4 балів вважається чимось аналогічним смертному вироку нації.

Кризовий стан освіти й науки є предметом активного осмислення як в Україні, в роботах Михальченко М. І. [8], так і вчених країн СНД – Нейматова Я. М., Філіппова В. М. [5; 11; 14 та ін.]. Як ми розуміємо, криза в сферах освіти й науки не є самостійним явищем, вона лише віддзеркалює всезагальну системну світову кризу, яка складається з багатьох підсистем: політичної, економічної, демографічної та ін.

Проте, якщо Україна не знайде шляхів подолання кризи освітньої та наукової системи, то в найближчому майбутньому нас чекають лише регрес та інтелектуальна агонія. Таким чином, для елімінування проблем и протиріч сучасної освіти й науки потрібен соціально-філософський аналіз специфіки Української освітньо-наукової традиції.

Треба відзначити, що специфіка інтеграції освіти й науки безпосередньо пов'язана з історичною епохою, яка формує цей процес, з

історичними традиціями, що задають спрямованість розвитку освіти і науки. Отже, необхідно виявити не тільки особливості сучасної історичної ситуації, але й визначити особливості вітчизняної освітньо-наукової традиції.

У ХХІ ст. суспільство зіштовхнулося з кризовими процесами в найрізноманітніших сферах: соціальній, екологічній, економічній та ін. Це стало наслідком з одного боку, науково-технічного прогресу, що порушив рівновагу між техногенними й природними процесами та створив загрозу існуванню самого людства; а з іншого боку, технократичним тенденціям у науці та освіті, прагнення до знань заради панування над природою призвели до збідніння духовної складової суспільства, викривленню його моральних принципів.

Сучасний світ перебуває в активному процесі становлення глобальної організації соціокультурного простору, який об'єднує народи й країни, що існують на різних рівнях розвитку національної культури, мають найрізноманітніші традиції та релігійні переконання. Все це ставить перед освітянами та науковцями нові проблеми, які необхідно усвідомлювати та вирішувати.

Найчастіше про глобалізацію говориться у зв'язку з інтенсивним формуванням єдиного світового економічного й інформаційного простору, інститутів регіональної інтеграції держав. Прикладом прогресу глобалізації може слугувати розвиток транснаціональних корпорацій і світової фінансової системи, всесвітньої мережі комп'ютерних комунікацій і Європейського Союзу [4, с. 28-31]. Проте все глибшою є прірва між «технологічною» глобалізацією та процесами культурної, соціальної й ідеологічної інтеграції. Усе складніше наповнити конкретним контентом обговорення проблеми загальнолюдських цінностей.

В умовах глобалізації зростає взаємозалежність і взаємопроникнення держав, навіть зрощування національних економік в інтеграційні структури. Делягін М. Г., аналізуючи ситуацію, відзначає, що «сучасна глобальна конкуренція ведеться різнорідними й непорівнянними об'єктами, які існують

у різних площинах, переслідують непорівнянні цілі, діють різнорідними методами; у силу фундаментальних відмінностей у системі цінностей і способах дії вони не здатні зрозуміти один одного, що часто позбавляє їх самої можливості прийти до довгострокової, а не тактичної угоди, що полягає у реалізації конкретної локальної мети» [2, с. 330].

Глобалізація усуває бар'єри, які перешкоджають руху капіталів, технологій, інформації й висококваліфікованої робочої сили. Це дозволяє концентрувати ресурси в міжнародних масштабах лише на найперспективніших з фінансової точки зору напрямках. Разом з тим зростаюча взаємозалежність країн і різноманітних співтовариств підсилює вразливість світової системи перед локальними й регіональними негараздами, тероризмом, збоями в роботі інформаційних мереж і т. ін.

Наслідком процесу глобалізації є розмивання суверенітету й самого поняття державності. На думку багатьох дослідників, зокрема Делягіна М. Г., Панаріна О. С. ці процеси є суттєвою загрозою існування слов'янських країн, оскільки вони протягом своєї історії самоідентифікувалися саме через державу, винятково висока роль якої обумовлена необхідністю постійного протистояння різноманітним зовнішнім погрозам [2; 15].

Глобалізація в той же час принципово змінює показники успішного соціального й економічного розвитку, на перший план виходять здатність до технологічних і соціальних інновацій, уміння ефективно діяти у швидко мінливому соціальному середовищі, масштаби інформатизації суспільства, рівень інтелектуальної й політичної волі, розвиток наукомістких технологій.

Активно розвиваючись, сучасна наука впливає на інші соціальні сфери життєдіяльності суспільства й, у першу чергу, на сферу освіти. Крім того, освіта та наука є найважливішим фактором, який сприяє адекватному вирішенню проблем глобалізації.

Освіта завжди має ключову роль в історії людства, бо дає поштовх новим технологіям, формує суспільну свідомість, є інструментом, який дозволяє зберігати саме суспільство. Освіта сьогодні стала предметом

пильної уваги у зв'язку зі зростанням вимог до якості підготовки кадрів, ваги наукового потенціалу, якій є основою економічного розвитку в суспільстві. Зараз простежується прогресуюче відставання системи освіти від рівня розвитку економіки й науки, зменшується термін корисного використання знань (якщо раніше для технічної еліти він становив більше 20 років, то тепер використання інформаційних технологій знизило цей термін втричі). Це ж у свою чергу призвело до необхідності щоденного вдосконалюванню знань протягом усього життя. Усе більше професій вимагають вищої освіти, ми є свідками безпрецедентного процесу інтелектуалізації праці, що приводить до зміни соціальної ролі й функції освіти в житті сучасного суспільства.

На наш погляд в існуючій соціокультурній ситуації на освіту покладається велика відповідальність. Пріоритети освітньої політики, філософське підґрунтя освітніх концепцій допомагають визначити перспективи розвитку. Гессен С.Й., розкриваючи роль освіти, писав: «життя визначає освіту і навпаки. Зрозуміти систему освіти суспільства – значить зрозуміти лад його життя» [1, с. 25]. На сучасному етапі наша освітня система переживає кризу: від колишньої системи суспільство вже відмовилося, а нову – ще не розбудовано. Всередині системи освіти наростає етнокультурна, мовна, економічна й соціальна роз'єднаність, що може привести до конфлікту між різними системами цінностей. Відтворюючи загальнонаціональні інтереси у сфері освіти, разом з тим вітчизняна освітня система не враховує загальні тенденції світового розвитку, які обумовлюють необхідність істотних змін у сфері освіти.

Поняття кризи освіти ми тлумачимо за Кумбсом Ф. Г. «залежно від умов, що склалися у різних країнах, криза проявляється у різній формі, сильніше або слабкіше. Але її внутрішні пружини однаковою мірою проступають у всіх країнах – розвинених та тих, що розвиваються, багатих і бідних, що здавна славляться своїми навчальними закладами або ті, що продовжують їхню велику справу зараз» [7, с. 10]. Наукове співтовариство

усвідомлює, що в основі кризи лежать серйозні причини, але передчасно стверджувати, що ці причини відомі сучасній науці. Криза сучасної вітчизняної освітньо-наукової сфери – складне явище, включає різні аспекти свого прояву: ціннісні, структурно-організаційні, змістовно-методологічні, внутрішньо наукові та ін.

Аналізуючи характеристики кризового стану вітчизняної науково-освітньої сфери, необхідно в першу чергу відзначити ціннісні аспекти й особливості кризи системи освіти, невідповідність результатів сучасної освіти її цілям, та сучасній системі цінностей. [13].

У сьогоднішні ми маємо порушення трьох найважливіших ціннісних принципів освіти, які були розроблені ще у ХІХ ст. Розановим В. В.: індивідуальності, цілісності та єдності. Перевага негативних цінностей у значеннєвих оцінках освітньої дійсності її безпосередніми учасниками, відсутність єдиної освітньої ідеології – це показник кризового стану освітньої системи, що є властивим для більшості країн СНД.

Сьогодні в Україні йдеться не про відтворення суспільного менталітету, орієнтованого на гуманістичні цінності й стабільність, а про визначення того типу цивілізації, який ми плануємо відтворювати у майбутньому (О. П. Огурцов [12, с. 26-28]). Це означає, що необхідно встановити системні характеристики цього нового типу суспільства.

У нових умовах все гостріше виникає необхідність у вихованні, як найпріоритетнішої сфері освітньої діяльності. Проблема в тому, що виховання перестало відповідати на запитання: як жити гідно. Коли виховання не може відповістити на це запитання, воно стає непотрібним. У зв'язку із цим у сьогоднішні відзначається зниження рівня розвитку пізнавальних і культурних цінностей молоді. Це все більшою мірою відповідає прагматико-технократичним цілям американської освіти, модель якої ми обрали орієнтиром. При цьому абсолютно не враховується наша етнонаціональна специфіка освітньої й ментальної традиції.

Силою нашої освітньої традиції є взаємообумовленість єдності навчання й виховання, що є відмінністю від західної філософської традиції, де навчання має відособлену сутність і є освітньою технологією. Як підкреслює Чуринов М. М. «в освітній технології немає й не може бути мови про виховання й комбінацію виховання й навчання, оскільки єдність виховання й навчання не технологізується. Дана єдність підлегла не винайденим законам технології, а об'єктивним законам діалектики. Навчати виховуючи й виховувати навчаючи – така стратегічна лінія освітньої діяльності, яка є альтернативною стратегічній лінії, позначеної поняттям «освітня технологія» [16, с. 182].

Головне завдання освіти – це також залучення учня до культурних, у тому числі наукових, досягнень людства, формування високоморальної, вільної й відповідальної особистості [1]. Моральне виховання й освіта завершуються формуванням особистості в людині, розвитком її індивідуальності. Засобами морального виховання повинні слугувати не стільки наставляння й слова, скільки правильна організація роботи й життя учнів, їхнє самоврядування й навички взаємодопомоги.

Сьогодні вищі навчальні заклади повинні сприяти успішній соціалізації молоді в суспільстві, її активній адаптації на ринку праці, освоєнню молодим поколінням базових соціальних здатностей і вмінь. Ціннісні аспекти кризи освіти активно обговорюються науковим співтовариством у рамках питань гуманізації й екологізації вітчизняної освіти.

Інша сторона сучасної кризи вітчизняної системи освіти спостерігається в його структурно-організаційних особливостях. Сучасна освіта є квітесенцією різних концепцій освітньої системи. І розбудова єдиної «концепції концепцій» є справою не тільки й не стільки адміністраторів освіти, скільки усіх зацікавлених осіб, як педагогів так і студентів.

На даному етапі розвитку українського суспільства маємо зростання рівня непогодженості підсистем освіти. Стара система освіти, була націлена

на освоєння людиною всієї системи знань, проте існував і загострювався розрив між школою й вузами, між наукою й вузівською підготовкою. Розподіл студентів на адміністративно-управлінському підґрунті виявився мало ефективним у сучасності. Для радянської системи освіти було характерним завищення ролі формальної освіти й пониження значимості інших форм безперервної освіти, зростання освітнього адміністративно-бюрократичного апарата, патерналізм в управлінні, і відносинах «учитель-учень». Філософські аспекти патернів у вітчизняній освіті наведені у працях Майєра Б. О. [5]. Деструктуризації та розпаду традиційної централізованої системи народної освіти сприяло багато факторів, проте в сьогоденні на її місці ми не спостерігаємо розвиток принципово нової системи та формування єдиного цілісного освітнього простору. Більш того структура загальної середньої освіти в нашій країні представлена однотипними шкільними установами, на сутність яких не вплинула зміна їх назв.

Система освіти змінюється відповідно до внутрішньої логіки свого розвитку. Але ці зміни за значимістю не можливо порівняти із зовнішнім впливом сучасних наукових інновацій і освітніх технологій. У результаті зовнішнього впливу освітня система перебудовується в лише зовнішньо, але її сутність часто виявляється не порушеною. Створені в останні роки школи нового типу (гімназії, ліцеї, коледжі) переважно є наслідниками традицій середніх загальноосвітніх шкіл. Їх структура відтворює традицію поглибленої предметної спеціалізації, яка, у свою чергу, визначає пріоритети окремих дисциплін, досліджуваних у режимі репродукції зростаючого обсягу знань.

Структурно-організаційний аспект кризи вітчизняної системи освіти свідчить про необхідність створення таких науково-освітніх структур, які здатні успішно вирішувати як дослідницькі, так і освітні завдання.

Сьогодні знання не виконує функцію розвиваючого особистість засобу. Змістовно-методологічні особливості кризи національного освіти проявляються в тому, що різні освітні програми, на підставі яких

здійснюється шкільна й вузівська підготовка, орієнтовані на вимоги стандартів освіти для кожної її галузі. Наслідком цього є занепад системи освіти в останні десятиліття, для якого властиве зниження ряду показників якості, недостатня ефективність, зниження доступності.

Інтеграція науки в систему освіти повинна здійснюватися в процесі створення нового науково-методологічного змісту, що містить оцінку його якості. Питання якості освіти є досить актуальним не тільки для системи освіти, але й у цілому для сучасного суспільства, що приводить до необхідності оновлення системи критеріїв якості освіти, а також способів її оцінки.

При визначенні критеріїв якості освіти необхідно використовувати, на думку Козирєва В. В., не обсяг знань і вмінь, а володіння методами одержання знань, використання знань у стандартних і нестандартних ситуаціях, творчий підхід до розв'язання відповідних професійних завдань [6, с. 18-19]. Новими методами оцінки якості освіти вибрані стандартизація освітніх результатів і система експертної оцінки освітніх послуг, які надають різні освітні структури, і фактичного рівня освіти, що отримали випускники.

Таким чином, при оцінці якості отриманої випускником освіти необхідно застосовувати критерії, у яких використовуються інтегровані характеристики знань: гнучкість (здатність вибору й об'єднання знань для розв'язання певних завдань), дієвість (здатність їх використання в різних ситуаціях), а не загальний обсяг знань.

Кризовий стан змістовної сторони освітньої системи пов'язаний і з тим, що, з одного боку, освіта втратила колишню методологічну основу (як таку, що не відповідає сучасним вимогам). Це позбавило її колишньої стабільності та системи цілей та цінностей. З іншого боку, вітчизняна школа, у прагненні знайти вихід із ситуації повної невизначеності, потребує конкретних непорушних підстав для свого подальшого розвитку.

Сучасна реальність освіти – це невпорядкована різноманітність еkleктично поєднаних програм, що не тільки мають неспільні

характеристики освіти, але й задають її несумісні перспективи. Еклектичність сучасної вітчизняної освіти є прямим наслідком різноманітності науки, що орієнтується на репрезентативне пізнання дійсності.

Відзначимо, що специфіку вітчизняної наукової традиції становить її фундаментальна діалектична позиція на основі теорії пізнання як теорії відбиття, на відміну від західної метафізичної позиції на основі теорії пізнання як теорії репрезентації.

Метафізична методологія односторонньо розкриває явища освітньо-наукової дійсності. Для метафізики адекватна така теорія пізнання дійсності, при якій заміником об'єктивних властивостей об'єкта виступає розумова конструкція. Схеми-репрезентації є винаходом різних авторів, розраховані на можливе застосування їх як компонента практичної освітньо-наукової діяльності.

Діалектична методологія інакше розкриває явища освітньо-наукової дійсності, з позиції діалектики «єдиного й множинного», згідно з чим вивчаються різні сторони явищ. Для діалектики адекватна теорія пізнання дійсності як теорія відбиття, у якій розкривається існування сутності явища.

Змістовний аспект кризи в освіті виявляється в невідповідності теоретичного змісту освіти рівню розвитку сучасного наукового знання, а також у неадекватності розвитку теорії й практики освітнього процесу. Разом з тим, єдність необхідних знань у змістовних планах є умовою наступності між школою й вузом та існує лише в поодиноких випадках.

Сучасні вузівські викладачі залучені до звичайної для них роботи з механічної передачі змісту знань. Транслявання у студентських аудиторіях знань не виконує відповідної ролі – розвитку особистості. Воно передається в закритому, кінцевому й абсолютному виді, не припускаючи, навіть із підключенням окремих шкіл до мережі Інтернет, інтеграції усіх способів освоєння людиною буття. Знання-запам'ятовування оцінюється набагато вище знання-відкриття й знання-розуміння й сьогодні. Спеціальна й

психолого-педагогічна підготовка студентів, і перепідготовка педагогів орієнтовані на відтворення традиції поглибленої предметної спеціалізації в режимі репродукції усе більш нарощуваного обсягу знань, переданих у готовому вигляді, а також на формування досвіду традиційного пізнання.

Загальна закритість навчальної інформації в змістовному аспекті забезпечена методологією репродуктивної освіти. Така методологія зручна, оскільки визначає необхідність дослідження кожного, у тому числі й гуманітарного знання з позицій звичного природнонаукового підходу. Цей підхід сприяє збереженню знань у пам'яті, але перешкоджає відкритому пізнанню, технократизує свідомість, «звужуючи» її. У школах, вузах пріоритетним залишається звернення до догматизованих моделей пізнання, а не до його ціннісних і значеннєвих моделей.

Сьогодні ми повинні переглянути державний підхід до освіти в цілому, та зробити це системно, нам необхідно змінити вектор освітньої моделі з дисциплінарного на творчій. Потрібно стимулювати пошуки провідних системо-утворюючих факторів, необхідних для цих змін. Звичайно в числі найбільш важливих напрямів розвитку вищої освіти називаються її інформатизація й комп'ютеризація, а також фундаменталізація, гуманізація, забезпечення наступності й безперервності освіти, мобільності випускника вузу, повноти моделювання майбутньої діяльності фахівця, підвищення активності студентів і їх творчого потенціалу. Є підстави вважати, що основним серед усіх цих напрямів є гуманізація. Однак системна методологія вимагає подальшого аналізу, конкретизації й виділення провідної ланки, якою, на нашу думку, є індивідуально-розвиваюча освіта.

Сучасна реальність освіти – це еклектичні програми, які не тільки виявляють різні, навіть альтернативні характеристики освіти, задають протилежні напрями руху. У цій ситуації, за переконанням Наливайко Н. В. [10], винятково важлива роль філософії освіти, яка, здійснюючи зіставлення програм, піддаючи їх критичному аналізу, здатна знаходити загальні підстави освітньої системи й педагогічної думки й слугувати ґрунтом для консенсусу

суперечливих позицій. Одночасно філософія освіти здатна вказати орієнтири для реорганізації системи освіти, висунувши наукові й методологічні підстави для розробки й реалізації нових програм в освітньому процесі.

В освіті найважливішу роль відіграє її науковий зміст, концептуальна визначеність і послідовність, починаючи від філософсько-світоглядних, загальнонаукових питань і до конкретних тем. Розвиток сучасної вітчизняної освіти поза контекстом науки, на наш погляд, неможливий. Філософський аналіз внутрішньо наукових факторів кризи системи освіти найбільш послідовно й системно проведений у роботах Наливайко Н. В. [9; 10]. Автором підкреслюється, що криза освіти виникає тоді, коли відбувається неузгодженість між наукою, що стрімко розвивається, й освітою, яка відстає від неї науковим змістом, в умовах, коли йде формування нової наукової системи світу у зв'язку з революційними відкриттями в галузі науки. Наукомісткі технології й наукомісткі галузі кваліфікуються як основна рушійна сила розвитку сучасного суспільства.

Особливостями науки в сучасному глобалізованому суспільстві є: глобальний масштаб інтеграційних процесів, її взаємозв'язки із зовнішнім соціальним середовищем; інтенсивне освоєння інформаційної реальності, перетворення інформаційних технологій у підґрунтя соціальної технологізації всіх сфер життєдіяльності суспільства; зростання ролі теоретичної рефлексії над наукою, глибока інтеграція філософського й методологічного рівнів цих рефлексивних процесів із прогресом самої науки, досягненням якісно нового рівня керування розвитком наукових досліджень.

У зв'язку із цим виникає необхідність значного вдосконалювання й перегляду всього методологічного фундаменту сучасного освіти. Провідне значення здобуває філософсько-науковий фундамент освіти, прийнята форма наукової системи світу. У науці, з одного боку, відбувається потужна диференціація, виникають і розробляються нові фундаментальні наукові напрями. З іншого боку, йде бурхливий розвиток інтеграційних процесів: виникнення міждисциплінарних напрямів, математизація й комп'ютеризація

науки й ін. Таким чином, очевидна неможливість розвитку науки й освіти без їхньої інтеграції. Так, протягом декількох останніх десятиліть фактично відсутня тісна взаємодія фундаментальної академічної науки й вищої освіти. Сьогодні в суспільстві спостерігається збереження відомчої роз'єднаності академічної науки й вищої школи, слабкість вузівського сегмента науки, нерозвиненість матеріально-технічної бази. Відсутня єдина державна наукова й освітня політика.

Вищій школі необхідні викладачі-дослідники: неможливо в сучасних умовах викладати у вищій школі на високому рівні без проведення адекватних наукових досліджень. Необхідно орієнтувати фундаментальну науку на освітню функцію. Найважливішим завданням сьогодення вищої освіти є одночасне виробництво як знання так і свідомості.

Філософський підхід попереджає про реальну небезпеку при дослідженні освіти у відриві від конкретних проблем життя, від соціальних і політичних відносин. Існує небезпека відходження від аналізу протиріч і колізій, настільки типових для розвитку освіти, відриву філософського підходу до освіти від конкретно-наукових та інших підходів. Без філософського підходу не можна вибудувати стратегію, тактику, політику в сфері розвитку освіти й суспільства. Методологічна функція філософії в її праксіологічному прояві дозволяє виявити сутність такого важливого явища сучасності, як єдиний освітній простір, без осмислення якого навряд чи можна розраховувати на скільки-небудь помітні досягнення в галузі освіти.

Якщо говорити про змістовну сторону освіти, то провідною силою в подоланні кризи в освіті є сучасна наука. Сучасна ситуація диктує зовсім новий особливий підхід до досліджуваної проблеми усунення кризи. Кардинальні зміни в державно-політичному й соціально-економічному устрої країни, які продовжують відбуватися і досі, перетворили інтеграцію науки й освіти у важливий фактор подальшого розвитку суспільства й держави. У якості одного з найважливіших ресурсів для подолання відставання вітчизняної економіки необхідно використовувати реалізований у науці й

освіті інтелектуальний потенціал, що дозволяє відмовитися від ілюзії буквального повторення розвитку інших країн.

За останній час відбулася якісна зміна економічних, соціальних, політичних і правових умов розвитку науки й освіти в суспільстві. Сьогодні спостерігається посилення впливу ринку на структуру, функції, зміст сучасної науки й освіти. Швидкими темпами розвивається світовий ринок інтелектуальної праці, сфера освітніх послуг і корпоративна наука. У нових ринкових умовах найважливішим є прогноз необхідності суспільству інтелектуальних кадрів, продумане включення сфери науки й освіти в економічне життя й можливість розвитку на цій основі діючої інтеграції фундаментальної науки й вищої освіти.

Ринок для західної культури є універсальним інтегративним механізмом, який організує не тільки виробництво й розподіл матеріальних благ, але й будь-які інші соціальні ролі, підкоряючи суб'єкта певним авторитетним імперативам. У східних суспільствах переважним інтегративним механізмом є традиція, тобто універсальний образ дій, якого дотримується особистість або співтовариство як природного шляху до досягнення приватних цілей. Традиція організує будь-які соціальні ролі відповідно до певних імперативів поведінки.

Специфіка інтеграції вітчизняної освіти й науки багато в чому відрізняється від європейської освітньо-наукової традиції, оскільки, вітчизняна система освіти й науки складалася на підставі греко-візантійських і слов'янських джерел. Мова науки, навчання – слов'янська на відміну від римсько-католицьких джерел і латинської мови як основи західної традиції. Функціонування науки й освіти у нашій країні розбудовано на глибокому внутрішньому діалозі двох цих системна на відміну від монологу й механічного об'єднання частин у ціле в західній традиції.

Іншим словами, для усунення кризи наша країна повинна проявити свою національну специфічність, історичні традиції освіти, науки, культури в цілому, тобто ті специфічні риси, які формувалися тривалий час протягом

століть. Проблеми формування освіти й науки необхідно вирішувати на базі своєї інтелектуальної культури. Україні необхідно зберегти й розвинути свої національні якості, самобутню культуру, своє цілісне глибинне бачення, коріння якого йдуть до громади, до православної християнської традиції, до особливості етнонаціонального менталітету. При запозиченні досягнень і досвіду освіти інших країн і культур, необхідно використовувати лише кращі досягнення і робити це не еkleктично, а органічно включаючи їх у контекст сучасної української освіти.

В умовах глобалізації, інтернаціоналізації освіти й наукових знань особливої уваги вимагає звернення до педагогічної спадщини й традицій української освіти, їх історичному осмисленню. У сучасних умовах пострадянського простору завдання зміцнення держави припускає синхронну роботу в багатьох напрямках, одним з найприоритетніших з яких є розвинення вітчизняної освіти та науки. Іншим напрямом використання культурно-освітнього потенціалу України є культурна інтеграція світового україномовного співтовариства. Національна мова й культура - єдиний ефективний засіб інтеграції людей, що проживають у різних країнах, належать до різних конфесій, та дотримуються різних політичних переконань.

Зміни в освітньо-науковій сфері повинні відповідати сучасному соціокультурному простору, тобто визначатися культурою українського суспільства. Це не може бути вирішено лише завдяки організаційно-структурній реформі, є життєва необхідність зміни концепції освіти таким чином, щоб нова відповідала вимогам сучасності.

Безумовно українська освіта в останні десятиліття дійсно характеризується зниженням основних показників якості, недостатньою ефективністю. Криза сучасної вітчизняної системи освіти за своєю структурою є досить складним явищем, яке містить різні аспекти (ціннісні, структурно-організаційні, змістовно-методологічні, внутрішньо-наукові). Вона помножується на кризу світової системи освіти, що також знаходиться

на етапі трансформації системи цінностей, які відповідають сучасному глобалізованому суспільству.

Криза освіти виникає тоді, коли відбувається неузгодженість між науково-технічним прогресом й суттєвим відставанням освітнього контенту. Необхідне формування потужної наукової складової вітчизняного освіти. Наука ж у системі освіти сьогодні фактично не функціонує. Внутрішньо-наукові фактори кризи освітньої сфери свідчать про необхідність системної розробки причин і дослідження можливостей інтегративної взаємодії науки й освіти.

Висновки. Вихід України із кризової ситуації суттєво ускладнюється відсутністю перспективної стратегії розвитку країни, що й породжує гострий дефіцит національної інтеграції й ідентичності. Це вимагає акцентувати увагу науки й освіти на осмисленні проблем геополітичного й духовного самовизначення держави на соціально-філософському рівні. В умовах розвитку сучасних соціоприродних процесів і наростання глобальних демографічних, екологічних, духовно-моральних проблем необхідна підтримка розгортанню міждисциплінарних, стикових науково-філософських досліджень для розробки теоретичної (наукової) концепції сучасного освіти. Провідне значення тут набуває філософсько-науковий фундамент освіти, тобто як один з найважливіших ресурсів для подолання відставання необхідно використовувати реалізований у науці й освіті інтелектуальний потенціал.

Література

1. Гессен С. И. Основы педагогики: Введ. в прикл. философию: Учеб. пособие для вузов / Сергей Иосифович Гессен. — М. : Школа-пресс, 1995 — 447 с.
2. Делягин М. Г. Мировой кризис. Общая теория глобализации: Курс лекций / Михаил Геннадиевич Делягин // Институт проблем глобализации (ИПРОГ). — 3. изд., перераб. и доп. — М. : ИНФРА-М, 2003 — 768 с.
3. Жизнеспособность народов. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ustoj.com/LiveAbt.htm>
4. Исторические формы глобализации культуры // Экология и жизнь. науч.-поп. журнал — 2005. — № 7. — С. 28–31.

5. Камашев С. В. Актуальные проблемы безопасности отечественной системы образования: Монография / [С.В. Камашев, Б.О. Майер, Н.В. Наливайко]; отв. ред. Б.О. Майер. — Новосибирск : Изд-во СО РАН, 2007 — 329 с.
6. Козырев В. А. Педагогический университет как источник образовательных инноваций в высшем педагогическом образовании / Владимир Алексеевич Козырев. — СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2005 — 307 с.
7. Кумб Ф. Г. Кризис образования в современном мире: Системный анализ / Ф. Г. Кумбс ; пер. с англ. — М.: Прогресс, 1970. — 206 с.
8. Модернізація системи вищої освіти: соціальна цінність і вартість для України: Монографія / [Михальченко М.І., Андрущенко В.П., Лукашевич М.П. и др.]; АПН України; Інститут вищої освіти / В. Кремень (голова ред.кол.). — К. : Педагогічна думка, 2007. — 257 с.
9. Наливайко Н. В. Теоретико-методологический анализ современной образовательной политики России: Монография / Н. В. Наливайко, В. И. Панарин. — Новосибирск : Изд-во СО РАН, 2007 — 241 с.
10. Наливайко Н. В. Философия образования: формирование концепции: Монография / Нина Васильевна Наливайко. — Новосибирск : Изд-во СО РАН, 2008 — 269 с.
11. Нейматов Я. М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы // Ягут Мамедович Нейматов. — М.: Алгоритм, 2002 — 478 с.
12. Огурцов А. П. Образцы образования. Западная философия образования. XX век / А. П. Огурцов, В. В. Платонов; Рос. акад. наук. Ин-т философии. — СПб. : Изд-во Рус. Христиан. гуманит. ин-та, 2004 — 516 с.
13. Розов Н. С. Ценности в проблемном мире: философские основания и социальные приложения конструктивной аксиологии / Николай Сергеевич Розов. — Новосибирск : Изд-во НГУ, 1998. — 292 с.
14. Филиппов В. Н. Школа и общество в современной России / [В. Н. Филиппов, В. Н. Гончаров, К. Г. Колтаков, и др.]. — Барнаул : Алтай, 2003 — 375 с.
15. Философия истории: Учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по гуманит. спец. и направлениям / [Панарин А. С. Василенко И. А., Карцев Е. А., Новикова Л. И. и др.]; под ред. А. С. Панарина. — М. : Гардарики, 1999 — 431 с.
16. Чуринов Н. М. Совершенство и свобода: Филос. очерки / Николай Мефодьевич Чуринов. — Красноярск : САА, 2001 — 431 с.

Кризис современной образовательной системы: социально- философский аспект

Кулакова О.

В статье рассматриваются особенности развития современной системы образования и науки в Украине, актуальные вопросы современного кризисного состояния образования, которые являются одним из следствий разрыва между НТП и образовательным контентом.

Сделаны выводы относительно невысокой эффективности разработки программ образовательного процесса без учета этнонациональных особенностей. Обоснована необходимость системного подхода к решению проблем современного образования.

Ключевые слова: система образования, кризис образования и науки, наука и образование, образовательный процесс, философия образования.

The crisis of the modern educational system: social and philosophical aspect Kulakova O.

There are main features of a modern education and science system in Ukraine analyzed in the article, topical issues of contemporary educational crisis, which is one of the consequences of the gap between NTP and educational content. There were made conclusions regarding the development of low efficiency of the educational process without ethnic features. In the article also was reflected the necessity of a systematic approach on solving modern education urgent problems.

Key words: education, crisis education and science, research and educational systems, educational process, philosophy of education.